KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.2
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

STUDENTS' DISCOURSE IN THE CLASSROOM: GENDER ROLES AND STEREOTYPES

Valentina Bošković Marković
Faculty of Business, Singidunum University, Serbia vboskovic@singidunum.ac.rs

Abstract: One of the most important linguistic terms that can help speakers define their beliefs, attitudes and expectations, as well as the beliefs, attitudes and expectations of others is discourse. It can be defined as written or oral communication. As such, it can be used as a means for discovering and analyzing various social occurrences, such as cultural, workplace or gender stereotypes. Gender roles and stereotypes is a topic which is quite debatable and complex in modern society, as we are approaching the era of complete changes in every aspect, especially in gender issues. Therefore, it might have a huge impact on education and knowledge in the future. In this paper, we are first going to define discourse by offering theoretical approach to linguistics, applied linguistics and sociolinguistics. Secondly, we are going to explain how language and society are connected and/or juxtaposed. After having offered the theoretical approach, we are going to present a research with the aim of discussing students' discourse in the classroom and in order to analyze male and female students' attitudes toward gender roles in contemporary society. Furthermore, students' discourse will show us what kind of prejudices and expectations male and female students have when it comes to gender issues. One specific part of the research refers to the issue of gender sensitive language. Namely, we are going to show male and female students' attitudes when it comes to the usage of female forms of nouns denoting titles and occupations, as this is one of the best practical examples of gender equality nowadays. All results are analyzed quantitatively in SPSS 21 and ANOVA, along with qualitative analysis. Gender roles and stereotypes are especially important for students, who are the future leaders of our society and whose knowledge about social issues can have a vast influence on the future developments of society overall. Therefore, this paper will depict the connection and mutual influences among knowledge, gender and language- the three important aspects of any society which can lead to society without borders.
Keywords: language, gender, knowledge

STUDENTSKI DISKURS U UČIONICI: RODNE ULOGE I STEREOTIPI

Valentina Bošković Marković
Poslovni fakultet, Univerzitet Singidunum, vboskovic@singidunum.ac.rs

Rezime: Jedan od najvažnijih lingvističkih termina koji može da pomogne u definisanju verovanja, stavova i očekivanja govornika, kao i u definisanju verovanja, stavova i očekivanja slušalaca jednog jezika jeste diskurs. Diskurs se definiše kao pismena ili usmena komunikacija. Kao takav, on može biti sredstvo za otkrivanje i analiziranje raznih društvenih fenomena, kao što su kulturološki, radni ili rodni stereotipi. Pitanje rodnih uloga i stereotipa je vrlo česta i kompleksna tema u modernom društvu, imajući u vidu da ulazimo u eru velikih promena u svim oblastima, pa i u oblastima pola i roda. Stoga ova tema može biti od velikog uticaja za znanje i obrazovanje budućih naraštaja. U ovom radu ćemo prvenstveno definisati diskurs služeći se teoretskim pristupima iz oblasti lingvistike, primenjene lingvistike i sociolingvistike. Zatim ćemo objasniti kako su jezik i društvo povezani i suprotstavljeni, a nakon teoretskog pristupa, prikazaćemo rezultate istraživanja kako bismo analizirali studentski diskurs u učionici i stavove studenata i studentkinja po pitanju rodnih uloga u savremenom društvu. Takođe, studentski diskurs će nam pokazati kakve predrasude i očekivanja studenti i studentkinje imaju kada je reč o pitanjima roda uopšte. Poseban deo istraživanja se odnosi na rodno-osetljiv jezik. Naime, pokazaćemo stavove studenata i studentkinja kada je reč o upotrebi imenica za označavanje titula i zanimanja u obliku ženskog roda, jer je takva upotreba jedan od najboljih primera rodne ravnopravnosti u jeziku. Svi rezultati su analizirani kvalitativno i kvantitativno (ANOVA i SPSS 21). Rodne uloge i stereotipi su posebno važni za studente i studentkinje koji su budući lideri savremenog društva i čije poznavanje društvenih tekovina može znatno uticati na razvoj društva u globalu. Stoga ovaj rad ukazuje na povezanost i međusobni uticaj jezika, znanja i roda- tri najvažnija aspekta svakog društva koja mogu da dovedu do društva bez granica.
Ključne reči: jezik, rod, znanje

1. UVOD

Jedan od najvažnijih lingvističkih termina koji može da pomogne u definisanju verovanja, stavova i očekivanja govornika, kao i u definisanju verovanja, stavova i očekivanja slušalaca jednog jezika jeste diskurs. Diskurs se definiše kao pismena ili usmena komunikacija. Kao takav, on može biti sredstvo za otkrivanje i analiziranje raznih društvenih fenomena, kao što su kulturološki, radni ili rodni stereotipi. Pitanje rodnih uloga i stereotipa je vrlo česta i kompleksna tema u modernom društvu, imajući u vidu da ulazimo u eru velikih promena u svim oblastima, pa i u oblastima pola i roda. Stoga ova tema može biti od velikog uticaja za znanje i obrazovanje budućih naraštaja. U ovom radu ćemo prvenstveno definisati diskurs služeći se teoretskim pristupima iz oblasti lingvistike, primenjene lingvistike i sociolingvistike. Zatim ćemo objasniti kako su jezik i društvo povezani i suprotstavljeni, a nakon teoretskog pristupa, prikazaćemo rezultate istraživanja kako bismo analizirali studentski diskurs u učionici i stavove studenata i studentkinja po pitanju rodnih uloga u savremenom društvu. Takođe, studentski diskurs će nam pokazati kakve predrasude i očekivanja studenti i studentkinje imaju kada je reč o pitanjima roda uopšte. Rodne uloge i stereotipi su posebno važni za studente i studentkinje koji su budući lideri savremenog društva i čije poznavanje društvenih tekovina može znatno uticati na razvoj društva u globalu. Stoga ovaj rad ukazuje na povezanost i međusobni uticaj jezika, znanja i roda- tri najvažnija aspekta svakog društva koja mogu da dovedu do društva bez granica.

2. DISKURS- TEORETSKI UVOD

Pogled na svet, verovanja i stavovi govornika i govornica su bazirani na njihovom položaju u društvu, što znači da će se oni služiti različitim diskursima (Eckert, McConnell- Ginet, 2003: 41). Diskurs se u lingvistici definiše kao jezička struktura i značenje koje je van nivoa rečenice, ili kao sistem iskaza koje povezuju zajedničko značenje i vrednosti, ali i kao spona između jezičkog i društvenog odabira govornika/ice (Wodak, 2006: 181). Priznati lingvisti i lingvistkinje tvrde da diskurs predstavlja način razumevanja sveta govornika/ica (Kuzmanović Jovanović, 2013: 33). Fuko diskurs tumači kao jezičku praksu koja poseduje određene ideološke pretpostavke, što može uticati na položaj u društvu, u zavisnosti od ideologije (Fuko, prema: Kuzmanović Jovanović, 2013: 184), a sličan stav ima i Filipović, koja tvrdi da je „svaki diskurs ideološki obojen“ (Filipović, 2009: 115). Prema postmodernističkoj misli, značenje i društvena praksa nastaju pod uticajem određenih socioekonomskih struktura i ideologija, pa se na diskurs gleda kao na „jezičku manifestaciju ideologije- značenja u službi moći“ (Filipović, 2009: 112). Diskurs se definiše i kao „set društvenih vrednosti koje se ogledaju u našoj jezičkoj upotrebi“ (Widdowson, 1998: 148). Savić deli diskurs na pisani i govoreni, a govoreni može biti dijaloški i monološki. Dijaloški diskurs se potom deli na svakodnevni i institucionalni govor (Savić, 1993: 53).

3. JEZIK I ROD

„Jezik je sistemski organizovan skup jedinica i pravila za njihov kreativan i prikladan izbor, kombinovanje i upotrebu, prvenstveno sa funkcijom sporazumevanja.” (Radovanović, 1986: 44). U sociolingvističkim istraživanjima, dokazano je da na jezičko kombinovanje i upotrebu u znatnoj meri utiču društvo, ideologija, stavovi i verovanja govornika/govornica. Tako je i upotreba rodno osetljivog jezika, koji se definiše kao jezička upotreba oblika oba roda (muškog i ženskog) kad god je to moguće, sa ciljem eliminisanja bilo kog vida diskriminacije i sa ciljem uspostavljanja rodne ravnopravnosti u jeziku i u društvu. On propagira izbegavanje upotrebe generičkog oblika muškog roda osim ako to nije neophodno i insistira na poštovanju oba pola kroz jezičku upotrebu. Da bi se to uradilo, neophodno je koristiti mocione sufikse koji se mogu smatrati diskurzivnom praksom za obeležavanje roda imenica (Bošković, 2015: 24). Rodno osetljiv jezik se zalaže i za eliminaciju seksističkog govora ili rodno diskriminatornog govora, koji se definiše kao pojava da određeni izrazi „podržavaju netačne ili neadekvatne stavove prema određenom polu, najčešće ženskom” (Cambridge, 1995: 1305).

4. ISTRAŽIVANJE

Istraživanje je sprovedeno za potrebe doktorske disertacije autorke rada među studentima i studentkinjama svih fakulteta Univerziteta Singidunum. Istraživanje obuhvata slučajan uzorak od 284 ispitanika oba pola (obuhvaćeno je 104 ispitanika muškog pola, što čini 36 % ukupnog uzorka, i 180 ispitanika ženskog pola, što zauzima 64% uzorka) koji su putem upitnika dali svoje odgovore. Fakulteti na kojima studiraju ispitani studenti studentkinje su: Poslovni fakultet u Beogradu (PFB), Fakultet za turizam i hotelijerstvo (FTHM), Fakultet za informatiku i računarstvo (FIR) i Fakultet za inženjerski menadžment (IM). Najveći broj ispitanika/ica dolazi sa Poslovnog fakulteta u Beogradu, potom sa FTHM- a, i u nešto manjoj meri sa FIR- a i Fakulteta za inženjerski menadžment Za potrebe ovog rada, autorka će predstaviti jedan deo istraživanja koji se odnosi na studentski diskurs i upotrebu rodno osetljivog jezika među ispitanicima i ispitanicama. Istraživanje je započeto sa hipotezom da studenti i studentkinje koriste diskurs ne

razmišljajući o rodnim ulogama i rodno osetljivom jeziku, odnosno da nisu svesni značenja ovih termina, a samim tim ni njihove upotrebe u svakodnevnoj komunikaciji. Interpretacija rezultata istraživanja urađena je pomoću metode kvantitativne analize. Dodatna statistička metoda koja je korišćena u pojedinim delovima za analizu pola kao fiksnog faktora u interpretaciji rezultata iz upitnika je ANOVA.

Kada je reč o rodno diskriminatornom govoru, rezultati iz upitnika su pokazali da se svaki od navedenih primera rodno diskriminatornog govora (v: Tabela 1) koristi samo u obliku ženskog roda kod više od 50% ispitanika/ica. Najveći procenat upotrebe rodno diskriminatornog govora zapažen je kod reči: *rospija, opajdara, šiparica, primadona, beštija*, dok je najniži procenat (50%) zabeležen u primeru *raspuštenica*, za koji su navođeni primeri *raspuštenik i raspuštenjak* (v: Bošković, 2015). U navedenoj tabeli dati su primeri ponuđenih reči uz procentualni prikaz navođena date reči isključivo u obliku ženskog roda, bez navođenja muškog roda.

Tabela 1: Rodno diskriminatorni govor

Reč	**%**	**Reč**	**%**
Sponzoruša	52	Udavača	57
Tračara	75	Raspuštenica	50
Usedelica	70	Torokuša	84
Alapača	81	Babuskera	63
Polovnjača	71	Šiparica	82
Šmizla	77	Primadona	82
Rospija	84	Beštija	83
Opajdara	82	Baba- devojka	64
Nadžak- baba	71		

Deo upitnika koji se odnosi na upotrebu rodno osetljivog jezika i rodno diskriminatornog govora, a koji je korišćen za potrebe ovog rada, obuhvata nazive titula i zanimanja u obliku muškog roda (imenice: *vozač, pilot, pisac, borac, građevinac, psiholog, taksista, poslanik, pedagog, dirigent, dekan, vojnik, policajac, sekretar, docent, oficir, vatrogasac, prevodilac, fotograf, analitičar*), a zadatak je da se isti ti oblici napišu u obliku ženskog roda u formi koju studenti/ studentkinje smatraju pravilnom i adekvatnom. Potom su dati primeri rodno diskriminatornog govora u obliku ženskog roda (npr. sponzoruša, udavača, raspuštenica), a zadatak je iste te oblike napisati u obliku muškog roda, ukoliko ispitanici i ispitanice smatraju da takvi oblici postoje.

Prema rezultatima kvantitativne analize za pitanja u vezi sa rodno osetljivim jezikom, samo imenice: *poslanik, policajac, sekretar, oficir, analitičar* se koriste i u obliku ženskog roda kod više od 50% ispitanika/ica, dok se ostale navedene imenice koriste samo u obliku muškog roda, odnosno izbegava se upotreba rodno osetljivog jezika. Detaljnija statistička analiza po polovima ukazuje na veliki broj primera koji su ostali nepopunjeni od strane pripadnika oba pola, što možemo protumačiti kao strah ispitanika i ispitanica da ne napišu „pogrešan“ primer usled nepoznavanja navedenih termina u obliku ženskog roda. Najbrojniji primeri u kojima nije napisan nijedan oblik su reči: *pilot, borac, građevinac, psiholog, dekan, docent, vatrogasac, prevodilac* (v: Tabela 2).

Tabela 2: Rodno osetljiv jezik

Imenica	*Muški rod*	*%*	*Ženski rod*	*%*
Vozač	Vozač	58 % (165)	Vozačica, vozačka	42 % (118)
Pilot	Pilot	60 % (171)	Pilotkinja	40 % (112)
Pisac	Pisac	52 % (148)	Spisateljica	48 % (135)
Borac	Borac	81% (228)	Borkinja, borka	19 % (55)
Građevinac	Građevinac	59 % (168)	Građevinarka, građevinka	41 % (115)
Psiholog	Psiholog	66 % (187)	psihološkinja, psihologičarka	34 % (96)
Taksista	Taksista	52 % (148)	Taksistkinja	48 % (135)
Poslanik	Poslanik	22 % (62)	Poslanica	78 % (220)
Pedagog	pedagog	58 % (163)	pedagoškinja, pedagogica	42 % (120)
диригент	диригент	51 % (144)	dirigentica, dirigentkinja	49 % (139)
декан	декан	63 % (179)	dekanka	37 % (104)
Vojnik	Vojnik	83 % (234)	Vojnikinja	17 % (47)

Policajac	Policajac	28 % (78)	Policajka, pandurka	72 % (205)
Sekretar	Sekretar	15 % (43)	Sekretarica, sekretarka	85 % (240)
Docent	Docent	60 % (169)	Docentkinja	40 % (114)
Oficir	Oficir	41 % (117)	Oficirka	59 % (166)
Vatrogasac	Vatrogasac	81 % (229)	Vatrogasica, vatrogaska	19 % (54)
Prevodilac	Prevodilac	84 % (237)	Prevodilica, prevoditeljka	16 % (45)
Fotograf	Fotograf	55 % (156)	Fotografkinja	45 % (127)
Analitičar	analitičar	30 % (85)	Analitičarka	70 % (198)

5. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja su pokazali da je potvrđena osnovna hipoteza, tj. da studenti i studentkinje koriste diskurs ne razmišljajući o rodnim ulogama i rodno osetljivom jeziku, odnosno da nisu svesni značenja ovih termina, a samim tim ni njihove upotrebe u svakodnevnoj komunikaciji. Takođe, možemo zaključiti da se diskurs studenata i studentkinja razlikuje kada je reč o rodnim predrasudama. Ono što je neophodno preduzeti kako bi se ovakav rezultat promenio jeste prvenstveno obrazovati studente i studentkinje o rodno osetljivom jeziku i rodno diskriminatornom govoru, a potom im ponuditi oblike i muškog i ženskog roda i dati im mogućnost da sami izaberu koji će oblik koristiti u svakodnevnoj komunikaciji. Svako drugačije uslovljavanje da se koristi isključivo oblik ženskog ili muškog roda može biti kontraproduktivno.

LITERATURA

[1] Bošković, V (2015): Diskurzivna sredstva za izražavanje rodnih ideologija na primeru studentske populacije u Srbiji, doktorska disertacija, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
[2] Eckert, P, McConnell- Ginet (2003): Language and Gender, Cambridge University Press
[3] Filipović, J. (2009): Moć reči. Ogledi iz kritičke sociolingvistike, Beograd, Zadužbina Andrejević
[4] Kuzmanović- Jovanović, A (2013): Jezik i rod. Diskurzivna konstrukcija rodne ideologije, Čigoja štampa, Beograd
[5] Radovanović, M. (1986): Sociolingvistika, Književna zajednica Novog Sada
[6] Savić, S. (1993): Diskurs analiza, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Futura publikacije
[7] Widowson, H. G. (1998): 'The Theory and Practice of Critical Discourse Analysis', in Apllied Linguistics 19/1, p. 136- 151.
[8] Wodak, R (2006): 'Mediation between discourse and society: assessing cognitive approaches in CDA', Discourse Studies, SAGE Publications, London, Vol. 8, p. 179- 190.